

РАЗВИТИЕ НА СЪТРУДНИЧЕСТВО И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ТРАНСГРАНИЧНИТЕ РЕГИОНИ

Силвия Георгиева

Университет за национално и световно стопанство, София

Резюме

Изграждането и развитието на трансгранично сътрудничество е сред основните цели на кохезионната политика на ЕС. Насърчаването на партньорството между различни участници в пограничните региони осигурява значими икономически и социални резултати, което е предпоставка за хармонично развитие и повишаване качеството на живот. Развитието на предприемаческите дейности и динамизирането на бизнес отношенията в трансграничния регион имат съществено място сред приоритетите на европейските институции.

Ключови думи: сътрудничество, предприемачество, икономика, финансиране, европейски фондове.

Keywords: cooperation, entrepreneurship, economics, finance, EU funds.

JEL: L26, L38, P25.

Увод

Сред приоритетите на европейските институции и националните правителства през последните десетилетия е неизменно развитието и разширяването на трансграничното сътрудничество. Изграждането на устойчиви добросъседски отношения на различни нива между институции, организации, предприятия, е насочено към повишаване стандарта и качеството на живот чрез решаването на редица проблеми, дефинирани съвместно в граничните региони и оползотворяването на всички възможности за растеж. Освен икономически и социален просперитет, партньорството от двете страни на границите е предпоставка за стабилност и хармонично развитие. Значим финансов ресурс се отделя и от европейските фондове за насърчване на сътрудничеството и предприемаческите дейности в трансграничните региони. България също реализира активно политики за подкрепа на пограничното партньорство, включително и чрез съвместно управление на програми със съседните държави. В тази връзка формулираната основна цел на настоящата публикация е: да се представят и анализират възможностите за развитие на сътрудничество и предприемачество в трансграничните региони, както и подкрепата осигурявана за това от европейските институции. Разглеждат се както възможностите, така също и предизвикателствата за осъществяване на партньорство в рамките на трансграничните региони на България и съседните страни, с включването на различни участници като: местни власти, неправителствени организации, културни и образователни институции, бизнес организации и др.

В изследването са обхванати пет програми, насочени към развитие на трансгранично партньорство, в които могат да участват български

бенефициенти. Представени са програми за трансгранично сътрудничество на България със Сърбия, Македония, Турция, Румъния, Гърция. Разделени са в две групи според източника на финансиране. В първата са включени програмите, ресурсно осигурени със средства от Инструмента за предприсъединителна помощ (Сърбия, Турция и Македония), а към втората – съфинансирани от ЕС със средства от Европейския фонд за регионално развитие (Румъния и Гърция).

В публикацията не се изследват програми за транснационално и междурегионално сътрудничество, както и такива, насочени към развитие на секторни партньорства. Не са обхванати също така и резултатите от предприсъединителните програми, както и финансиращите програми, действали през първия програмен период. Освен това внимание заслужава и обстоятелството, че настоящите програми са в процес на изпълнение и окончателни задълбочени анализи на постигнатото ще са релевантни след приключване на втория програмен период.

Използваните в публикацията методи са проучване на електронни и литературни източници, сравнителен анализ, експертна оценка и др.

1. Трансгранично сътрудничество и предприемачество в ЕС

Многобройни причини, сред които управленски, военни, икономически, социални предизвикателства „ефекта на бариерата“ на националните граници, което като цяло се отрази негативно върху развитието и качеството на живот на хората, живеещи в граничните области. Още през 50-те години на XX век се инициират различни трансгранични дейности основно на границите Норвегия, Финландия, Швеция; Холандия, Дания; Германия, Франция, Швейцария. През

следващите две десетилетия се създават трансгранични асоциации, в резултат на развиващото се сътрудничество в пограничните райони. Политическите промени в началото на 90-те години задълбочиха трансграничното партньорство и европейската интеграция. Подкрепа за динамизиране на този процес се осигурява чрез инициативи като: Interreg, ФАР ТГС, МЕДА (Програма за страните от Средиземноморския басейн) [1].

Развитието на пограничните отношения и разширяването на партньорството в трансграничните региони са подкрепяни активно от европейските институции, което води както до обогатяване на нормативната база, формулиране на конкретни политики и приоритети на финансиращите фондове, а така също и предприемането на редица в тази област инициативи.

Рамката, очертаваща подкрепата насочена към европейското териториално сътрудничество, финансирано чрез средства от Европейския фонд за регионално развитие, е дадена в специален регламент – Регламент на ЕС № 1299/2013. В документа са представени основни параметри като: цели, географски обхват, планирания бюджет, тематична концентрация и инвестиционни приоритети, механизмите за програмиране, мониторинг и оценка, техническа помощ и др., които са от съществено значение за развитие на партньорството, включително и в пограничните територии.

Трансграничното сътрудничество като цяло е насочено към интегрирано териториално развитие, постигано чрез партньорство между различни участници в пограничните райони. Участващите страни съвместно идентифицират общите предизвикателства и пътищата за тяхното преодоляване, като усилията им се обединяват за оползотворяване на потенциала за растеж и хармонично развитие [2]. В европейският документ се дефинира трансграничното сътрудничество като коопериране между съседни региони от две или повече държави-членки, притежаващи обща граница, или между съседни гранични региони от поне една държава-членка и една трета държава по външните граници на Съюза [2].

Европейското териториално сътрудничество всъщност е сред основните цели на кохезионната политика на ЕС. Освен че осигурява рамката за осъществяване на съвместни политики и действия между различни участници на национално, регионално и локално ниво, насърчава и икономическото, социалното и териториалното развитие на Съюза. По същество Interreg е изграден около три направления на коопериране: трансгранично (Interreg A), транснационално (Interreg B) и междурегионално (Interreg C). В

исторически аспект програмните периоди са планирани и изпълнени в следните времеви граници: Interreg I (1990–1993); Interreg II (1994–1999); Interreg III (2000–2006); Interreg IV (2007–2013). В периода 2014–2020 г. се изпълнява Interreg V [7].

Трансграничното сътрудничество подкрепя формирането и развитието на партньорства между съседни гранични региони на ниво NUTS 3. Голямото значение на провежданите политики в тази област се обяснява с редица факти, включително и с броя на засегнатите европейски граждани. В рамките на ЕС се обхващат значителни гранични региони, като 37,5% от неговото население живее в тях, определени от 38 международни граници [5].

Целево заделеният бюджет за „Европейско териториално сътрудничество“ е на стойност 2,75% от определените средства от Европейският фонд за регионално развитие, Европейският социален фонд и Кохезионния фонд за програмния период 2014–2020 г., посочени в Регламент (ЕС) № 1303/2013 (общо 8 948 259 330 EUR). Тяхното разпределение е в предварително определено съотношение. Най-голям дял – 74,05% (общо 6 626 631 760 EUR) са насочени за трансгранично сътрудничество, следват средствата за транснационално сътрудничество в размер на 20,36% (1 821 627 570 EUR), а останалите 5,59% (500 000 000 EUR) са заделени за междурегионално сътрудничество [2]. Инструмент за динамизиране на партньорствата е и Европейска група за териториално сътрудничество, която цели да улеснява и насърчава поспециално териториалното коопериране, включително един или повече аспекти на трансграничното, транснационалното и междурегионалното [3].

Трансграничното предприемачество е значима част от пограничното сътрудничество. В резултат от проведен изследователски проект със заглавие „Трансгранично сътрудничество и развитие на предприемачеството“, финансиран по Шеста рамкова програма на ЕС, са направени няколко важни заключения относно развитието на предприемачеството в пограничните региони. Трансграничното сътрудничество и предприемачество е по-вероятно да има положителен ефект в региони, където: на местно ниво има осъзнатост за техния потенциал да носят практически ползи; местните власти имат възможности да мобилизират и да използват ресурси за целева подкрепа; централните административни органи имат възможности и готовност да подкрепят икономическото развитие на региона, т.е. регионът е национален приоритет. Резултатите са базирани на задълбочено изследване на няколко избрани гранични региони

във Финландия, Германия, Полша, Гърция, България и Естония [4].

Друго проучване показва, че сред големите проблеми при изграждането на сътрудничество между съседни страни, включително и с цел развитие на съвместен бизнес са: езиковите бариери (57%), социално-икономическите различия (46%), правните или административните несъответствия (45%), културните особености (32%) или достъпността (30%) [5]. Какъв е интереса към развитието на съвместни предприемачески дейности в пограничните региони може да се констатира и по косвени индикатори, като например по какви причини основно се осъществяват пътувания до съседна страна. Според резултати от направено изследване, живеещите в пограничните региони пътуват до съседната държава най-често за развлечение, включително и с цел туризъм (44 %), 26% за да пазаруват стоки или услуги, 17% са посещавали приятели, докато по 11% заради семейството, или по работа или бизнес. Най-малко мотивирано е било пътуването за да се използват обществени услуги (7%) [5].

Стимулирането на кооперирането и динамизирането на отношенията в пограничните региони се нуждаят от фокусирана подкрепа, включително и чрез осигуряване на финансов ресурс от европейските фондове.

2. Насърчаване на трансграничното сътрудничество и предприемачество в България

В публикацията са представени възможностите за насърчаване на трансграничното сътрудничество за българските бенефициенти, съвместно с партньори от съседните страни. Основният източник на финансиране са европейските фондове, посредством формирани програми. Най-общо можем да ги разделим на две групи: програми за трансгранично сътрудничество, финансирани от ЕС със средства по Инструмента за предприсъединителна помощ и програми за трансгранично сътрудничество, съфинансирани от ЕС със средства от Европейския фонд за регионално развитие.

2.1. Програми за трансгранично сътрудничество, финансирани от ЕС със средства по Инструмента за предприсъединителна помощ

Към първата група, т.е. програмите, финансирани от ЕС със средства по Инструмента за предприсъединителна помощ, български бенефициенти могат да кандидатстват за подпомагане, съвместно с партньори от съседните страни – Сърбия, Турция и Македония.

Общата стратегическа цел Interreg – ИПП България–Македония 2014–2020 е насочена към засилване на трансграничното сътрудничество в

целевия регион, чрез което съвместно хората и институциите от двете страни на границата да се справят с общите предизвикателства. Усилията са основно фокусирани върху оползотворяване на наличния потенциал за развитие, базирани върху ефикасно използване на наличните ресурси. Регионите, които програмата обхваща са българските области Кюстендил и Благоевград, както и Североизточен, Източен и Югоизточен планов регион в Македония. Общият бюджет на програмата е над 19 460 000 евро, от които 85% (16 542 434 евро) са осигурени от ЕС. Останалият финансов ресурс в размер малко над 2 900 000 евро е национално съфинансиране от двете държави. Програмата финансира проекти (инвестиционни и проекти от типа „меки мерки“) в три големи области: околна среда, туризъм, конкурентоспособност [10].

Специално обособената приоритетна ос „Конкурентоспособност“ в програмата е насочена пряко към развитие на предприемачеството в региона, като ресурсите са концентрирани в две области: засилване на конкурентоспособността на фирмите и динамизиране на кооперирането между бизнеса. В рамките на първото направление, дейностите са ориентирани към подкрепата за съвместно стартиране на бизнес и самонаемане, особено по отношение на женското и младежко предприемачество, съвместни дейности и обмяна на опит в иновациите. Чрез второто направление се фокусират усилията за подкрепа развитието на трансгранични клъстери, както и голямо многообразие от дейности, сред които: коопериране между бизнес организациите, а също така и при изследванията, развитието и образованието; създаване на мрежи за засилване на потенциала за заетост на младежите, жените и маргинализирани групи; обмяна на опит и добри практики за насърчаване на инвестициите, съвместни инициативи за подкрепа на експорта и др. [6].

Съвместната стратегическа насоченост на Interreg – ИПП България–Сърбия 2014–2020, е да се насърчи балансираното и устойчиво развитие на трансграничния регион. Програмата финансира проекти по следните приоритетни оси: устойчив туризъм, младежи и околна среда. Подкрепят се както инвестиционни, така също и проекти от типа „меки мерки“. Допустимият регион обхваща българските области Видин, Монтана, Враца, София област, Перник, Кюстендил и Бор, Зайчар, Нишава, Топлица, Пирот, Ябланица и Пчиня на територията на Република Сърбия. Общият бюджет на Interreg – ИПП България–Сърбия 2014–2020 е малко над 34 100 000 евро [8]. Определеният финансов ресурс за периода 2014–2020 г. е изчерпан след

обявяването на две покани за подаване на проектни предложения и голяма активност от потенциални бенефициенти.

Interreg – ИПП България–Турция 2014–2020 е насочена към укрепване на капацитета за трансгранично сътрудничество между двете страни, като в целевия регион се финансират проекти, целящи опазването на природата и устойчивото развитие на туризма. Всичко това от своя страна се очаква да доведе до засилване на териториалното сближаване на континента. Допустимият регион по програмата обхваща областите Бургас, Ямбол и Хасково за територията на Република България и провинциите Одрин и Къркларели на територията на Република Турция. Общият размер на Interreg – ИПП България–Турция 2014–2020 е над 29 600 000 евро [9].

Общото за посочените програми е, че за финансиране на проектни предложения могат да кандидатстват много широк кръг от потенциални бенефициенти. Сред тях попадат както юридически лица, регистрирани в допустимия регион и не генериращи печалба – местни, регионални и национални власти; национални и регионални агенции; администрации на природни паркове, местни/регионални горски дирекции; културни институции; читалища, различни по тематична насоченост неправителствени организации; образователни институции – университети, училища, колежи и библиотеки; еврорегиони; сдружения от две или повече от изброените по-горе институции/организации. Друго сходство е определянето като приоритет на околната среда и туризма и в трите трансгранични региона. Обособяването на приоритет, насочващ финансов ресурс към подкрепа на конкурентоспособността на бизнеса и развитие на различни типове предприемачество в Interreg – ИПП България–Македония 2014–2020, е предпоставка за икономическото развитие на региона.

2.2. Програми за трансгранично сътрудничество, съфинансирани от ЕС със средства от Европейския фонд за регионално развитие

Програмите за трансгранично сътрудничество, съфинансирани от ЕС със средства от Европейския фонд за регионално развитие, са: Interreg V-A Гърция–България 2014–2020 и Interreg V-A Румъния–България 2014–2020.

Програмата за трансгранично сътрудничество Interreg V-A Гърция–България 2014–2020 осигурява финансов ресурс и подкрепя проектни предложения тематично насочени към: „Конкурентен и иновативен трансграничен регион”, „Устойчив и приспособим към климата трансграничен регион”, „Трансграничен регион с подобрена взаимосвързаност”, „Трансграничен регион с висока степен на социално приобща-

ване”. Териториално програмата обхваща българските области: Хасково, Смолян, Кърджали и Благоевград и гръцките префектури Еврос, Ксанти, Родопи, Драма, Кавала, Солун и Серес. Финансовият ресурс на Interreg V-A Гърция–България през настоящия програмен период е на стойност 130 262 833 евро, от които средствата от Европейския фонд за регионално развитие са 110 723 408 евро (85%), а останалите 19 539 425 евро (15%) се осигуряват от националните бюджети на двете държави [12].

Във връзка с насърчаване на трансграничното предприемачество по програмата е обявена поредна покана „Грантова схема за подпомагане на МСП за растеж и разширяване извън локалните пазари”. Насочеността на схемата е повишаване конкурентната позиция на малките и средните предприятия и насърчаване на тяхната интернационализация. Подкрепата е ориентирана към развитие, приоритетно базирано на иновации и производства генериращи висока добавена стойност. Приоритетните сектори са: агро и хранителна промишленост; управление на отпадъците за рециклиране или производство на енергия; възобновяема енергия, енергоспестяване и ефективност; устойчив туризъм; здраве; материали – технология; строителни материали; текстилна индустрия. Общият бюджет на схемата е 10 000 000 евро, от които 8 500 000 евро са предоставени от Европейският фонд за регионално развитие, а останалите 1 500 000 евро са национално съфинансирани от двете държави. Всеки одобрен проект може да получи финансиране не по-малко от 300 000 евро и не повече от 600 000 евро [13].

Програма Interreg V-A Румъния–България 2014–2020 е ориентирана стратегически и цели концентриране на ресурси и съвместни усилия на гражданите и институциите от двете страни на границата за решаване на общи предизвикателства. Вниманието на програмата през настоящия програмен период е насочено към борбата с изменението на климата, както и съхраняването и опазването на околната среда; действия, свързани с управлението на риска; повишаване на ресурсната ефективност, устойчив транспорт, насърчаване на заетостта и мобилността на работната сила, повишаване на институционалния капацитет. Териториалният обхват на програмата, включва румънските окръга: Констанца, Долж, Олт, Телеорман, Гюргево, Кълъраш, Мехединци, както и българските области: Видин, Враца, Монтана, Плевен, Велико Търново, Русе, Силистра, Добрич. Тематично приоритетните оси са определени след идентифициране на потребностите и ограниченията, характерни за целевия регион и включват: „Добре свързан регион”, „Зелен регион”, „Безопасен регион”,

„Квалифициран и приобщаващ регион”, „Ефикасен регион”. Общият финансов ресурс определен за втори програмен период е в размер на 258 504 126 евро, като по-голямата част е осигурена от Европейския фонд за регионално развитие и възлиза на 215 745 513 евро. Съотношението между приноса на европейския фонд и националното съфинансиране е 85% от ЕФРР, 13% е от бюджетите на двете партниращи държави и 2% осигурен собствен принос [11].

Заклучение

Резултатите от действието на европейските програми за насърчаване на трансграничното сътрудничество между България и съседните ѝ страни, показват голям интерес и активност от страна на потенциалните бенефициенти. Една от причините за това е и широкият кръг от участници, които могат да разработят и предложат свои проектни предложения. Освен това програмите и техните възможности са сравнително добре познати в съответните трансгранични региони. Насърчаването на съвместното сътрудничество и динамизирането на отношенията е предпоставка за развитие и на трансграничното предприемачество. В трансгранични програми са предоставени възможности за подкрепа на бизнес организациите чрез различни инициативи, насърчаващи конкурентоспособността, иновациите и растежа.

Литература

1. *Практическо ръководство по трансгранично сътрудничество*. Асоциация на европейските погранични региони. ЕК. 2000. стр. 17.
2. *Регламент (ЕС) № 1299/2013 на Европейския парламент и на Съвета/ 17 декември 2013 година относно специални разпоредби за подкрепа от Европейския фонд за регионално развитие по цел „Европейско териториално сътрудничество*. стр. 1, 6, 7.
3. *Регламент (ЕС) № 1302/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година за изменение на Регламент (ЕО) № 1082/2006 относно Европейската група за териториално сътрудничество (ЕГТС) с цел по-голяма яснота, опростяване и усъвършенстване на процеса на създаване и функциониране на такива групи*.
4. Тодоров, К. *Бизнес предприемачество*. БАРМП. 2015. стр. 169.
5. *Cross-border cooperation in the EU*. Flash Eurobarometer 422. Conducted by TNS Political & Social at the request of the European Commission, Directorate-General Regional and Urban Policy, Survey co-ordinated by the European Commission, Directorate-General for Communication (DG COMM “Strategy, Corporate Communication Actions and Eurobarometer” Unit). 2015. pp. 2, 15, 29.
6. *Guidelines for Applicants. Second Call for Proposals № 2014TC1615CB006-2018-2*. Application’s Package for the Second Call for Proposals under the Interreg – IPA Cross border Cooperation Programme Bulgaria – the former Yugoslav Republic of Macedonia 2014–2020. p. 22.
7. *Interreg: European Territorial Co-operation*. [https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/european-territorial/].
8. *Програма за трансгранично сътрудничество Interreg – ИПП България–Сърбия 2014–2020 г. по линия на Инструмента за предприєдинителна помощ*. [<https://www.mrrb.bg/bg/infrastruktura-i-programi/programi-za-teritorialno-sutrudnichestvo-2014-2020/interreg-ipp-bulgariya-surbija-2014-2020/>].
9. *Програма за трансгранично сътрудничество Interreg – ИПП България–Турция 2014–2020 г. по линия на Инструмента за предприєдинителна помощ*. [<https://www.mrrb.bg/bg/infrastruktura-i-programi/programi-za-teritorialno-sutrudnichestvo-2014-2020/interreg-ipp-bulgariya-turciya-2014-2020/>].
10. *Програма за трансгранично сътрудничество Interreg – ИПП България – бивша югославска република Македония за 2014–2020 г. по линия на Инструмента за предприєдинителна помощ*. [<https://www.mrrb.bg/bg/infrastruktura-i-programi/programi-za-teritorialno-sutrudnichestvo-2014-2020/interreg-ipp-bulgariya-makedoniya-2014-2020/>].
11. *Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Румъния–България 2014–2020*. [<https://www.mrrb.bg/bg/infrastruktura-i-programi/programi-za-teritorialno-sutrudnichestvo-2014-2020/interreg-v-a-rumuniya-bulgariya-2014-2020/>].
12. *Програма за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A Гърция–България 2014–2020*. [<https://www.mrrb.bg/bg/infrastruktura-i-programi/programi-za-teritorialno-sutrudnichestvo-2014-2020/interreg-v-a-gurciya-bulgariya-2014-2020/>].
13. 5th Call for proposals of the CP INTERREG V-A. [http://www.greece-bulgaria.eu/call-for-proposals/6_5th-CALL-FOR-PROPOSALS-OF-THE-CP-INTERREG-V-A-].

COOPERATION AND ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT IN THE CROSS-BORDER REGIONS

Silviya Georgieva
University of National and World Economy, Sofia, Bulgaria

Abstract

The establishment and development of cross-border cooperation is one of the main objectives of the Cohesion Policy in EU. Promoting partnership between different actors in the border regions provides significant economic and social results, which is a prerequisite for harmonious development and improving quality of life. The development of entrepreneurial activities and increasing of the dynamic of business relations in the cross-border area have an important place among the priorities of the European institutions.